

DIÓSI PÁL: TARISZNYALELTÁR

(Budapest: Fővárosi Pedagógiai Intézet, 2000)

Az elmúlt évtizedben olyan meghatározó társadalmi és gazdasági változások zajlottak le Magyarországon, amelyek jelentősen érintették az ifjúsági korosztályt. Az általános nyugat-európai kutatási trendek – a fiatalok társadalmi helyzetének különböző összetevőit, iskolai életútját, értékrendszerét, az „ifjúsági korszakváltást” feltérképezni szándékozó vizsgálatok jelentőségének növekedése – magyarországi érvényesülésén túl ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy a hazai ifjúságkutatás a kilencvenes években némiképp lendületet kapott, új megközelítések, speciális kutatási irányok nyertek teret. Ugyanakkor mind a lokális, mind a nagyobb léptékű vizsgálatok – különösen a nemrég lezajlott *Ifjúság 2000* című kutatás¹ – rámutattak arra, hogy a fiatalok társadalmi helyzetében az életkori, a nemek közötti, a szülők társadalmi státusza szerinti és a településtípusok közötti különbségek mellett igen nagy szerepe van a regionális (országrészek közötti) eltéréseknek is. Éppen ezért fontos és üdvözlendő minden olyan kutatási kezdeményezés, amely regionális és települési szintű információkat adhat az ifjúsági korosztály helyzetéről. Diósi Pál *Tarisznyaleltár* című könyve egy ilyen kutatási program eredményeit mutatja be.

A Fővárosi Pedagógiai Intézet gondozásában megjelenő kiadvány részletesen ismerteti a DIÓDATA Szociológiai Kutató és Tanácsadó Iroda 1999 őszén végzett kérdőíves vizsgálatának az eredményeit. A kutatás az érintett korosztály generáción belüli kapcsolatrendszerét, a társas kapcsolatok kialakítását-fenntartását szolgáló közösségi és lakóhelyi terek jellemzőit, a megoldandó generációs problémacsoportok kapcsán a fiatalok jövőképét, a felmerülő egyéni konfliktusok összefüggésében a fiatalok és szüleik viszonyát, illetve a konfliktuskezelésben potenciálisan szerepet játszó intézmények megítélését vizsgálja. A 14–20 év közötti budapesti fiatalokat reprezentáló, ezerfős minta lehetőséget ad arra, hogy az egyes kérdéskörök elemzésekor – az életkori, a szülők társadalmi státuszával összefüggő vagy éppen az iskolatípusokból eredő különbségeken túl – a gyakran igen markánsan megjelenő területi (városrészek közötti) eltérések is megragadhatóak legyenek.

A kötet talán legértékesebb részét alkotják azok a fejezetek, amelyek a társas kapcsolatok jellemzőit, ezen belül is különösen a barátság funkcióit, a barátválasztás kritériumait ismertetik. A szerző nem merül el a modern városi fiatalok elmagányosodását szinte már közhelyszerűen boncolgató eszmefuttatásokban, hanem inkább a kapcsolatépítés-kapcsolatápolás dimenziói összetettségének, sokszínűségének bemutatására helyezi a hangsúlyt. A kutatási eredmények meggyőzően igazolják, hogy az érintett budapesti korosztály tagjainak többségét igen összetett kapcsolatháló jel-

¹ Bauer Béla–Laki László–Szabó Andrea (szerk.): *Ifjúság 2000 – Gyorsjelentés*. Budapest: Ifjúságkutató Intézet, 2001. Az MTA Szociológiai Intézete, az MTA Politikatudományi Intézete, az Oktatókutatási Intézet, a Századvég Politikai Elemzések Központja és a Központi Statisztikai Hivatal közös kérdőíves vizsgálata a 15–29 éves korosztály körében, 8000 fős országos mintán.

lemzi, és csak kevesen sorolhatók a „kapcsolatkerülő”, a különböző magánéleti, iskolai stb. problémáikat szinte kizárólag egyedül megoldani kényszerülő fiatalok körébe. A kapcsolattartás, barátválasztás kritériumainak mérésére szolgáló különböző változók elemzésekor szemléletes képet kapunk az egyes régiók közötti markáns eltérésekről. Akár a szoros, „magas hőfokú” barátságok, akár a laza, „spontánabb” kapcsolatok kialakítását tekintjük, a budai belső régióban találkozhatunk a legkevesbé nyitott fiatalokkal, míg a pesti külvárosban a gazdag, ám ugyanakkor igen differenciált viszonyrendszereket magában foglaló kapcsolatháló jellemző.

A társas kapcsolatok kialakításában és fenntartásában fontos szerepet játszó tényezők közül a különböző közösségi terek, intézmények, találkozóhelyek funkcionális működését is részletesen tárgyalja a kötet. A megkérdezettek minden fővárosi régióban a szükségesnek vélt közösségi intézmények hiányáról számolnak be. A kutatás eredményei jól érzékeltetik egyrészt a hagyományos közösségi intézmények (művelődési házak, ifjúsági házak) funkcióváltását, másrészt az olyan új, az előbbieket helyettesítő intézmények hiányát, amelyek a fiatal generáció tagjainak kapcsolatépítését és általában a közösségteremtést vannak hivatva elősegíteni. Ezzel összefüggésben áttekintő képet kapunk a lokalitás és az „utcasarki társadalom” – sok lényeges szocializációs elemet magában hordozó – szoros összetartozására. Az eredmények interpretálásának gyakori eleme a fővároson belüli területi különbségek általános – a többi szociodemográfiai magyarázó változóhoz képest talán túlzott – hangsúlyozása. Ugyanakkor meglepő módon éppen a kapcsolatépítés problémakörének az elemzése során kerül háttérbe ez a szempont. Jóllehet az egyes kerületek – egyébként közel sem egyszerű kategorizálási feladatot jelentő – besorolása több tekintetben is kérdőjeleket hagy maga után (pl. a szinte csak lakótelepekből álló, illetve az egyre magasabb presztízsű, családi házass pesti külső kerületek „összevonása”), a „közösségi terek” vizsgálatakor valószínűleg érdemes lett volna hangsúlyt fektetni a „budai belváros”, „budai külváros”, „pesti belváros” és „pesti külváros” közötti eltérésekre.

A felnőtté válás életkori programjának megvalósítását akadályozó egyéni konfliktusok, problémák kezelésében a társas kapcsolatoknak, a szülő–gyerek viszonyának és a professzionális segítő szervezeteknek is egyaránt komoly szerepe lehet. A kutatási eredmények nemcsak a kapcsolatépítésnek, a baráti-ismerősi kör kialakításának, de az egyéni konfliktushelyzetek megoldásának a vonatkozásában is rámutatnak a családi kapcsolatok fontosságára. Ebben a tekintetben a testvér nélküli fiatalok hátrányos helyzetben vannak, hiszen azok, akiknek van legalább egy testvérük, egyrészt egyértelműen sikeresebb kapcsolatépítőknek bizonyulnak, másrészt konfliktusmegoldási képességük is jobbnak mondható. A kapcsolatépítés és a konfliktuskezelés problémakörének bemutatásakor igen alapos és érdekes elemzéseket olvashatunk. Ennek ellenére talán itt mutatkozik meg legnyilvánvalóbban a kutatás fő gyengesége: az elméleti háttér hiánya. Már a kötet első fellapozásakor is kiténik, hogy egyáltalán nem találkozhatunk szakirodalmi hivatkozásokkal, de az alkalmazott fogalmak („magas hőfokú-laza kapcsolatok”, „barátság”, „utcasarki társadalom”, „sikerese felnőtt” stb.) és főképp – a jóllehet sokszor igen logikusnak tűnő és érdekes – általános következtetések megfogalmazása is nélkülözi azt az elméleti háttérrel, ami az empirikus vizsgálat eredményeit társadalomtudományi szempontból is értelmezhetővé, „elhelyezhetővé” tehetné.

A fiatal generáció egyéni konfliktuskezelésében szerepet játszó ifjúságsegítő intézmények, civil szervezetek elfogadottságáról, a velük kapcsolatban tapasztalható attitűdökről is részletes képet kaphatunk a kutatás eredményeinek megismerésével. A fiatalok mindössze kétharmada hallott ilyen intézményekről, szervezetekről, és csak elenyészően kis részük fordult hozzájuk segítségért, ami az ifjúsági korosztály tényleges problémáinak és az ezeknek a problémáknak a kezelésére szakosodott professzionális intézményeknek az „illesztési” nehézségeit mutatja. A drogelvonó-leszoktató szervezetekkel, a lelkisegély-szolgálatokkal vagy az egyéb karitatív szervezetekkel kapcsolatban egyrészt általános tájékozatlanság tapasztalható, másrészt komoly kételyek fogalmazódnak meg tevékenységük hatékonyságát illetően is. A kötet egyik lényeges pozitívuma, hogy túllép a kutatási eredmények pusztá leírásán, és az ifjúságpolitika szereplői, döntéshozói számára egyértelmű ajánlást fogalmaz meg akkor, amikor – az „utcasarki társadalom” jelenségének középpontba állításával – a fiatal generáció utcai elérésének fontosságát hangsúlyozza.

A *Tarisznyaleltár* valóban részletesen számba veszi a 14–20 éves generáció legfontosabb problémáit, és sokoldalú elemzését adja a fiatalok kapcsolatépítését jellemző főbb folyamatoknak, az egyéni konfliktuskezelési stratégiáknak. A kötet – hasonlóan a szerző korábbi, e témában született írásaihoz² – igen problémaérzékenyen és árnyaltan mutatja be a fiatalok kapcsolatrendszerét és az azt meghatározó tényezőket. Ennek kapcsán meggyőző adatokkal támasztja alá a kutatási beszámoló legfontosabb megállapítását: „A szülők értékrendje és gazdasági ereje elégségesnek látszik arra, hogy a főváros társadalmi szerkezetében látható, régiók mentén kialakuló szegregációt átörökítse a most felnőtté váló fiatalokra.”

² Pl. Diósi Pál: Legénytoll a láthatáron (Eszély, 1999/6., 2000/2.)